

РАЗДЕЛ 2. МАЙСТЕРНІСТЬ СТАВИТИ ЗАПИТАННЯ

ТЕМА 11. ЯК І НАВІЩО ЛЮДИ СТАВЛЯТЬ ЗАПИТАННЯ

Після цього заняття ви зможете:

- о пояснювати, які є функції і значення запитань, наводячи приклади;*
- о розрізняти коректно і некоректно поставлені запитання;*
- о формулювати запитання більш ефективно;*
- о висловлювати власне ставлення до вміння ставити запитання*

Запрошуємо подумати

Працюючи в парах, згадайте 2-3 фрагмента літературних творів, пісень, віршів, в яких задаються питання. Подумайте, навіщо люди задають питання і в чому їх значення.

Запрошуємо зробити.

Прочитайте оповідання Лі Керролла, розділене на частини. Перед читанням кожної частини поміркуйте з приводу запропонованих запитань до цієї частини. Спробуйте відповідати, не зазираючи до тексту.

Перед читанням першої частини поміркуйте й обговоріть у загальному колі:

- з огляду на назву оповідання, про що йтиметься в першій частині?*
- які запитання зазвичай ставлять малюки?*

ЗАПИТАННЯ МАЛЮКА

Мати перелякалася неабияк, коли з'явився янгол і мовив:

- Пригадай, як ти дивилася в вічі свої дитині й тихо говорила: «Ах, коли б ми з тобою могли поговорити!» Я є тут, аби це влаштувати. Завтра ввечері малюк зможе спілкуватися з тобою мовою дорослих і думати, як дорослий.

Тієї ночі мати мало спала, а коли ввечері вклала в ліжечко свого шестимісячного сина, зазирнула йому в вічі та сказала: «Завтра ми з тобою поговоримо!» вона була схвильована. Він у відповідь пустив ротом бульку.

Вона довго міркувала, що йому скаже. Скільки матиме часу? Чи зможе розповісти йому про серйозні речі? Про те, що плита гаряча, а такий красивий вогонь може обпалити... але стоп! Янгол казав, що дитина матиме дорослу свідомість. Це міняє суть справи! Вона має сказати малюкові, як спілкуватися з дівчатами, і як зцілити розбите серце, і що не всім можна довіряти, і що не треба їздити з великою швидкістю. Ой леле! Як багато вона має сказати того, про що треба знати людині!

Прийшов вечір наступного дня. Явився янгол.

– Радий обох вас бачити. Ось як ітиме ваша бесіда. Мамо, ти можеш лише відповідати. Сину, ти можеш поставити лише три запитання. А потім усе припиниться.

Перед читанням другої частини подумайте і обговоріть у загальному колі:

- Чи збіглися ваші очікування із змістом першої частини тексту?*
- Як ви думаєте, які три запитання поставить малюк? Поясніть свій вибір.*

– Мамо, це насправду чарівний день, що ми можемо ось так з тобою говорити. Як я тішуся, що можу говорити з тобою зараз, поки ще не виріс!

Мати від подиву заклала к розкритим ротом.

– Я можу поставити лише три запитання, – продовжував хлопчик з коліски. – Я так багато хочу дізнатися!

– Про що буде перше запитання? – думала мати. Хлопчик поглянув їй у вічі й поставив перше запитання.

– Мамо, я лежав на спині у дворі, дивлячись на небо. Чому воно блакитне?

Мати ледве не зайшлася криком: «Ти змарнував перше питання! Яка різниця, чому воно блакитне!» Та вона дуже любила сина й узялася терпляче відповідати на запитання. «Наступне ж бо питання має бути серйознішим, – думала вона. – Можливо, він захоче дізнатися, що йому робити в житті, аби не скінчити його волоцюгою чи в гурті приятелів-злочинців».

– Мамо, друге моє питання. Хоч я тут лише шість місяців, я помітив, що надворі іноді тепло, а іноді холодно. Чому?

Матір охопив жах. Ще одне запитання безглуздо витрачено! Але вона повагом розповіла синові про Землю й сонце, через що настають зима й літо, стає то холодно, то тепло.

Зрештою настала черга останнього питання.

– Мамо, я люблю тебе! – вигукнув малюк. – Але як мені знати, що ти насправді моя мама? Чи можеш ти це якось довести?

А це що за питання? Звідки воно? Хто ще може бути його матір'ю? Яке ж розчарування були в неї від бесіди. Та її син з невинним і допитливим поглядом чекав на відповідь.

Вона заплакала, але простягнула до нього руки й мовила:

– Поглянь на мої пальці, вони такі самі, як і твої. Моє обличчя й ноги схожі на твої. Я висловлюю почуття й любов так само, як ти. Я дійсно твоя мати. У нас однакові очі й губи, поглянь!

Почувши це, малюк заспокоївся, спроквола влігся на свій матрацик і заснув.

Перед читанням третьої частини подумайте і обговоріть у загальному колі:

- чи вдалося вам передбачити запитання малюка?
- Про що запитав маму малюк і, чому він вибрав саме ці запитання?
- Як реагувала на його запитання мати? Підтвердіть прикладами з тексту
- Про що далі піде мова в тексті?

І це все? Диво спілкування сталося й минуло безслідно, а вона так і не змогла до ладу поговорити з сином. Що сталося? Що було не так? Вона ще довго розпачливо думала про те, що в такий важливий момент нічого істотного вони так і не сказали.

Потім знову з'явився янгол.

– Залиш мене, – сказала мати. – Я так у тобі розчарувалася.

– Я дав тобі час, – лагідно сказав янгол. – Не я придумав ці питання.

– Та яка з цього користь? Чому мій син не спитав у мене чогось важливого? Ти сказав, що він матиме дорослу свідомість, але він ставив дитячі запитання. Ти мене обдурив.

– Люба моя, – відповів янгол, – хоча твій синочок був наділений даром мови та свідомістю дорослої людини, він мав лише ті знання й досвід, які набув за шість місяців перебування на Землі. Тому його питання були найглибшими, на які він здатен, і ти відповіла на всі. Навіть на останнє, продиктоване страхом, ти відповіла правильно. До того ж, ти передала йому свою любов, мала терпіння вислухати й відповісти. Він старався, як міг, він був чесним. Хіба цього не досить?

Мати сіла. Вона про це не думала. Її синок обрав найкраще з питань, які спали йому на думку. Звідки він мав знати, про що питати, коли він не мав її життєвого досвіду?

Мати обернулася до колиски й довго дивилася на свій скарб. «Ти зробив усе як слід, синку, – сказала вона тихо. – Як добре, що змогли з тобою поговорити».

Обговоріть:

- чи збіглися ваші очікування із змістом тексту?
- Чи знайшли ви в цьому уривку відповіді на одне з питань, яке ми з вами обговорювали раніше? На яке саме? Проілюструйте свої думки прикладами з тексту.
- Чому автор не дав матері можливість просто розповісти малюкові про те, що їй хотілося?
- Навіщо ми використовуємо запитання?

Трохи теорії

Запрошуємо зробити

Читаючи текст, виділіть в кожному абзаці 1-2 опорних (ключових) слова і випишіть їх у зошит. Потім поставте до цих слів запитання і перевірте, чи відповідають вони змісту тексту. Обміняйтеся результатами роботи в парах.

ЧОМУ ЛЮДИ ЗАПИТУЮТЬ

Запитання - це звернення до когось-небудь, висловлювання, що виражає потребу уточнити що-небудь або отримати нову інформацію. Ставлячи запитання, використовують запитальну інтонацію, а якщо пишуть, то в кінці ставлять знак питання.

У промові запитання виступає частіше за все у вигляді питального речення. Виняток становлять риторичні запитання. Наприклад, фраза: «Який же учень не любить отримувати відмінні оцінки на іспиті?» насправді є ствердженням, а не запитанням.

Запитання виконує дві основні функції: комунікативну, оскільки діалог у спілкуванні між людьми завжди припускає взаємозв'язок питань і відповідей, і пізнавальну - як засіб інформаційного пошуку.

Без запитання немає, і не може бути пізнання. Воно - ланка, що зв'язує пізнане з непізнаним, місток, перекинутий від старого знання до нового, могутній стимулятор розвитку знання. Відносини людини з навколишнім світом - свого роду діалог, в якому запитання і відповіді постійно змінюють одне одного. Чим більше він чи вона знають - тим ширше коло виникаючих питань. У структурі запитання - дві частини: 1) вихідна інформація; 2) вимога доповнити або уточнити цю інформацію. Наприклад, задаючи питання: «Хто дзвонив Світлані після 19 години?», Ми ставимо завдання встановити невідоме нам ім'я того, хто телефонував людині. У запитанні міститься інформація про те, що Світлані дзвонили після 19 години, а словом "хто" висловлено вимогу нової інформації.

Розвинуте критичне мислення (як і багато життєвих ситуацій) вимагає вміння правильно ставити (задавати) запитання.

Обговоріть:

- Що нового ви дізналися про питання?
- В яких життєвих ситуаціях ви готові використовувати ці знання?
- Чи є вони цінними для вас?

Поради від тих, для кого, думати - це професія!

Коли ми ставимо запитання важливо пам'ятати, що:

1) запитання має бути осмисленим або коректним. Для перевірки його коректності слід перевірити, чи істинна інформація запитання. Наприклад, у запитанні «Яка висота будинку?» міститься інформація про існування будинку і про наявність у нього такої властивості, як висота. Ця інформація правдива, тому питання є коректним. У запитанні «Які з натуральних чисел зелені?» мається на увазі, що існують натуральні числа і вони мають певний колір. Останнє твердження невірне, отже, запитання некоректне.

2) запитання має бути сформульовано по можливості коротко і ясно. Довгі, складні, нечіткі питання ускладнюють їх розуміння і пошуки відповіді на них.

3) якщо запитання складне, його краще розбити на кілька простих. Наприклад: «Де, коли, в якій сім'ї народився Дж. Ф. Купер?». Це запитання слід розбити на три прості.

4) у складних запитаннях потрібно вказувати всі можливі альтернативи. Наприклад: «Якої оцінки заслуговує дана робота - «незадовільно» або «відмінно»?» Тут не вказані інші можливі альтернативи - «задовільно» і «добре».

У тому випадку, коли неправильно поставлене запитання використовується з метою заплутати людину, яка відповідає, його кваліфікують як «провокаційне».

Запрошуємо спробувати

1. Прочитайте історичну легенду про Сократа і поясніть, яка функція питань у тексті - комунікативна або пізнавальна? Придумайте кілька своїх «сократівським» питань.

Сократ ходив базарами та ставив людям, здавалося, прості запитання: що є зло, що таке корисне, а що прекрасне? Раптом у бесіді з'ясувалось, що добро, за інших обставин, обертається злом, а корисне – непотрібним.

- Дощ це добро? – питав Сократ.
 - Так, бо без нього ми не виростимо доброго врожаю, – відповідали йому.
 - А коли дощить у жнива?
 - Тоді він – зло.
 - То що таке дощ – добро чи зло?
 - А що краще – глиняний горщик чи статуя визначного скульптора?
 - Звісно, статуя.
 - Я коли ви не маєте в чому варити обід, що переважить – статуя чи горщик?
- Сократові співрозмовники плуталися й не могли дати однозначної ясної відповіді.
І тоді він говорив:

– Я знаю, що я нічого не знаю. Та люди гадають, що вони щось знають, а виявляється, що вони нічого не знають. Ось і виходить, що, знаючи про своє незнання, я знаю більше за всіх інших.

2) *Визначіть, які з наведених нижче питань є некоректними та/або провокаційними?*

1. Чи продовжуєш ти запізнюватись до школи?
2. Чи продовжуєш ти проводити всі вечори за комп'ютером?
3. Якщо з купи піску видалити одну з піщинок, чи залишилась купа?
4. Хто відкрив Америку?
5. Чи є Рихард Вагнер французьким композитором і автором опери «Лоэнгрин»?

Спробуйте зробити ці запитання коректними.

Запрошуємо оцінити

1. *Сформулюйте своє ставлення до уроку, закінчивши речення: «Уміння ставити запитання -це ...»*

2. *Оцініть, спираючись на критерії таблиці, наскільки рівень ваших умінь співпадає з результатами уроку*

Тепер я умію...	1-3 бали
<i>пояснювати, якими є функції та значення питань, наводячи відповідні приклади</i>	
<i>розрізняти правильно та неправильно поставлені запитання</i>	
<i>ставити запитання більш ефективно</i>	
<i>висловлювати власне ставлення до уміння ставити запитання</i>	

Якщо вам цікаво...

1. *Продовжіть прислів'я: «Хто говорить – той сіє, хто слухає – той збирає, хто ставить запитання – той ...» Поясніть свою відповідь.*

2. *Пригадайте 2-3 запитання, які ви найчастіше чуєте від своїх батьків, друзів, вчителів. Визначіть, якими є функції цих питань.*

3. *Придумайте історію, герої якої ставлять одне одному та іншим правильні(неправильні) запитання.*